

1868 m. vokiečių kalbininkas, indoeuropeistas Augustas Šleicheris (August Schleicher) sukūrė trumpą tekstą – pasakėčią „Avis ir arkliai“ rekonstruota indoeuropiečių prokalbe. Šiame tekste Šleicheris rekonstravo ne tik atskirus žodžius ir jų formas, bet mėgino parodyti ir sintaksinius ryšius. Iš pradžių jis mėgino rekonstruoti jau esamus tekstus, tačiau tai jam nepavyko, nes tekstuose buvo per mažai patikimų bendraindoeuropietišku žodžių. Todėl Šleicheris pats sukūrė pasakėčią.

Šleicherio rekonstrukcija buvo kritikuojama, o ilgainiui, plėtojantis indoeuropeistikos mokslui ir tobulėjant rekonstrukcijai, atsirado ir daugiau šios pasakėčios rekonstrukcijų. 1939 m. naują versiją pateikė Hermanas Hirtas (Hermann Hirt), 1979 m. – Vinfredas Filipas Lėmanas (Winfred Philipp Lehmann) ir Ladislavas Zgusta (Ladislav Zgusta). Po kurio laiko pasirodė dar kelios rekonstrukcijos: 1997 m. Duglo Kventino Adamso (Douglas Quentin Adams), 2007 m. Frederiko Kortlandto (Frederik Kortlandt). Naujausią rekonstrukciją 2008 m. pateikė vokiečių indoeuropeistė Rozemary Liūr (Rosemarie Lühr).

Šleicherio rekonstrukcija (1868 m.)

AVIS AKVĀSAS KA

Avis, jasmin varnā na ā ast, dadarka akvams, tam, vāgham garum vaghantam, tam, bhāram magham, tam, manum āku bharantam. Avis akvabhjams ā vavakat: kard aghnutai mai vidanti manum akvams agantam. Akvāsas ā vavakant: krudhi avai, kard aghnutai vividvant-svas: manus patis varnām avisāms karnauti svabhjam gharmam vastram avibhjams ka varnā na asti. Tat kukruvants avis agram ā bhugat.

Liūr rekonstrukcija (2008 m.)

H₂ÓWIS H₁ÉK'WŌSK^{WE}

h₂ówis, (H)jėsmin h₂wlh₂néh₂ ne éh₁est, dedork'e (h₁)ék'wons, tóm, wóg^hom g^wérh₂um wég^hontm, tóm, b^hórom még'oh₂m, tóm, d^hg^hémonm h₂oHk'ú b^hérontm. h₂ówis (h₁)ék'wob^hos ewewk^we(t): k'érd h₂g^hnutoj moj widntéj d^hg^hmónm (h₁)ék'wons h₂ég'ontm. (h₁)ék'wōs ewewk^w: k'lud^hí, h₂ówi! k'érd h₂g^hnutoj widntb^hós: d^hg^hémō(n), pótis, h₂wlnéh₂m h₂ówjom k^wnewti séb^hoj g^{wh}érmom wéstrom; h₂éwib^hosk^we h₂wlh₂néh₂ né h₁esti. Tód k'ek'luwós h₂ówis h₂ég'rom eb^huge(t).

Pažodinis vertimas į lietuvių kalbą

AVIS IR ARKLIAI

Avis, kuri neturėjo vilnų, pamatė arklius, vieną – sunkų vežimą vežantį, vieną – sunkų nešulį, vieną – žmogų greitai nešantį. Avis tarė arkliams: širdis dega mano matant žmogų arklius išnaudojantį. Arkliai tarė: klausyk, avie, širdis dega mums matant: žmogus, ponas, iš avies vilnos pasidaro sau naują šiltą drabužį; avims nėra [daugiau] vilnų. Tai išgirdusi, avis nubėgo į laukus.

Pasakėčioje vartojami žodžiai, kurių šaknys ir formos yra išlikusios lietuvių kalboje:

h₂ówis – avis

h₂wlh₂néh₂ – vilna

éh₁est – esti (veiksmažodžio *būti* esamojo I. 3 asmens forma; plg. dabartinę formą *yra*)

(h₁)ék'wons – arklius (plg. ašva – kumelė, ašvis – arklys, ašvienis – darbinis arklys)

tóm – tą

wóg^hom – vežimą

wég^hontm – vežantį

d^hg^hémonm – žmogų

k'érd – širdis

widntėj, widntb^hós – matant (plg. išvysti, veizėti)

h₂g^hnutoj – dega (plg. ugnis)

pótis – pats (plg. pats, vyras', viešpatis)

eb^huge(t) – bėgti

Raidėmis h₁, h₂ žymimi laringaliniai priebalsiai¹. Pakelta raide ^h žymimi aspiruoti priebalsiai, raide ^w – lūpiniai (labioveliariniai) priebalsiai.

Parengė Vytautas Kardelis

---

¹Ide. prokalbė turėjo tris laringalus *h₁, *h₂ ir *h₃, kurie buvo priebalsiai. Kaip jie galėjo būti tariami, neaišku. Kalbininkai tik sutaria, kad tai buvo gerkliniai priebalsiai. Panašius dabar turi semitų kalbos. Laringalai vienas nuo kito skyrėsi poveikiu šalia buvusiam balsiui *e, kuris greta *h₁ išliko nepasikeitęs, greta *h₂ pavirto į balsį *a, o greta *h₃ pasikeitė į balsį *o.